

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Павленко Надії Леонідівни
«Феномен любові в бутті сучасної людини і можливості її актуалізації:
гендерні й екзистенціальні виміри»
на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 033 – Філософія.

Загальна характеристика дисертації та актуальність теми Дисертаційне дослідження Павленко Надії Леонідівни «Феномен любові в бутті сучасної людини і можливості її актуалізації: гендерні й екзистенціальні виміри», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 – Філософія, є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, присвяченою комплексному філософсько-антропологічному осмисленню одного з фундаментальних, але водночас концептуально складних екзистенціалів людського буття – любові.

Актуальність обраної теми не викликає сумнівів і має багатовимірний характер. У сучасному соціокультурному просторі феномен любові дедалі частіше редукується до приватного емоційного переживання, психологічного стану або ж до інструменталізованого об'єкта масової культури, що функціонує в межах споживацьких, медійних та маніпулятивних дискурсів. Така редукція призводить до втрати світоглядної глибини любові, її екзистенціального та етико-гуманістичного потенціалу, що особливо гостро проявляється в умовах глобальних криз, воєн, зростання відчуження, самотності та екзистенціальної тривоги.

У цьому контексті звернення дисертантки до любові як до екзистенціалу людського буття, що має потенцію внутрішньої трансформації особистості та соціального середовища, є не лише теоретично виправданим, але й світоглядно необхідним. Авторка переконливо показує, що любов не може бути зведена ані до стихійного почуття, ані до суто біологічного або психологічного імпульсу, оскільки вона пов'язана з ціннісним вибором, внутрішньою зрілістю людини, розвитком її світогляду та здатністю до діалогічної взаємодії з Іншим.

Особливої актуальності дослідженню надає його фокус на бутті сучасної людини, світогляд якої формується під впливом швидких соціальних змін,

цифровізації, трансформації гендерних ролей, кризи традиційних форм міжособистісних відносин і водночас пошуку нових моделей партнерства, сім'ї та співтворчості. У цьому сенсі дисертація виходить за межі абстрактного філософування та безпосередньо торкається реальних екзистенційних запитів сучасної особистості.

Не менш важливим є те, що дослідження здійснюється в координатах сучасної української філософської думки та органічно вписується у контекст осмислення гуманістичних засад розвитку українського суспільства в умовах війни та постійних цивілізаційних викликів. Розгляд любові як чинника консолідації, діалогу, співтворчості та відповідальності надає роботі додаткового суспільно-філософського значення й актуалізує її результати для сучасного українського інтелектуального простору.

Таким чином, обрана тема є своєчасною, концептуально значущою та відповідає як сучасному стану філософського знання, так і актуальним світоглядним потребам людини та суспільства.

Ступінь наукової розробленості проблеми та методологічні засади дослідження У дисертації Павленко Н. Л. ґрунтовно проаналізовано ступінь наукової розробленості проблеми любові в історико-філософському, антропологічному та психоаналітичному вимірах. Авторка демонструє високий рівень обізнаності з класичними й сучасними підходами до осмислення феномену любові, послідовно реконструюючи основні лінії її концептуалізації від античності до сьогодення.

Дисертантка слушно підкреслює, що в історії філософії любов постає не як одновимірне почуття, а як складний багаторівневий феномен, який включає етичні, онтологічні, естетичні та екзистенціальні компоненти. У роботі коректно проаналізовано античні концепції еросу, філії, агапе та сторге, середньовічні християнські уявлення про любов як вищу чесноту, ренесансні інтерпретації любові в контексті краси та гармонії, а також раціоналістичні та морально-філософські підходи Нового часу.

Окремо слід відзначити уважне й концептуально вивірене залучення ідей німецької класичної філософії та персоналізму, що дозволяє авторці пов'язати любов із проблематикою свободи, гідності та відповідальності особистості. Важливим є також звернення до української філософської традиції, зокрема до філософії серця Г. Сковороди та П. Юркевича, що надає дослідженню національно-культурної глибини та демонструє спадкоємність сучасної української філософії у розробці проблематики любові.

Значну увагу в роботі приділено психоаналітичним підходам до осмислення любові. Аналіз ідей З. Фрейда, А. Адлера, К. Хорні, К. Юнга, Е. Фромма та їхніх послідовників дозволяє дисертантці чітко окреслити межу між справжньою любов'ю та її невротичними, інфантильними чи деструктивними формами. Особливо продуктивним є використання гуманістичного психоаналізу Е. Фромма, в межах якого любов розглядається як здатність, що потребує навчання, практики та свідомої актуалізації.

Методологічна частина дисертації заслуговує на позитивну оцінку. Авторка обґрунтовано обирає мультиметодологічний підхід, поєднуючи герменевтику та компаративістику з гуманістичним психоаналізом, персоналізмом, метаантропологією та андрогін-аналізом. Такий підхід є адекватним предмету дослідження, оскільки дозволяє охопити любов як феномен, що розгортається одночасно в індивідуально-екзистенційному, міжособистісному та соціокультурному вимірах.

Особливої уваги заслуговує застосування метаантропологічного підходу, який виступає концептуальним стрижнем дослідження. Саме в межах метаантропології любов постає як потенціал, що має власну логіку розвитку та еволюціонує відповідно до переходів людини від буденного до граничного й метаграничного вимірів буття. Така методологічна оптика дозволяє авторці не лише описати різні форми любові, а й показати внутрішню динаміку цього феномену, його залежність від рівня особистісної зрілості та світоглядної цілісності людини.

Загалом ступінь розробленості проблеми у дисертації свідчить про глибоку теоретичну підготовку здобувачки та вміння інтегрувати різні філософські й психоаналітичні традиції у власну концептуальну рамку, що створює надійне підґрунтя для подальшого аналізу й авторських узагальнень.

Аналіз змісту дисертації, логіки розгортання дослідження та наукової новизни Зміст дисертаційного дослідження Павленко Н. Л. свідчить про чітку вибудовану логіку наукового пошуку, послідовність розгортання аргументації та внутрішню концептуальну цілісність роботи. Структурна організація дисертації підпорядкована реалізації поставленої мети й завдань та відповідає обраній методологічній стратегії.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження феномену любові в бутті людини» авторка здійснює ґрунтовний концептуальний аналіз існуючих філософських і психоаналітичних підходів до розуміння любові. Важливо підкреслити, що цей розділ не має характеру формального огляду літератури. Навпаки, він виконує функцію світоглядного й методологічного підґрунтя, на якому вибудовується подальше дослідження.

Дисертантка демонструє здатність критично співставляти різні традиції осмислення любові, виявляти їхні внутрішні суперечності та евристичний потенціал. Особливо переконливо показано, що любов у філософській традиції завжди перебувала на перетині онтології, етики та антропології, а отже не може бути адекватно осмислена в межах одновимірних редукціоністських моделей. У цьому контексті обґрунтованим виглядає вибір авторкою гуманістичного психоаналізу, персоналізму та метаантропології як взаємодоповнювальних методологічних стратегій.

Другий розділ «Метаантропологічні виміри феномену любові» є центральним з погляду наукової новизни та концептуальної ваги дисертації. Саме тут авторка реалізує власний підхід до осмислення любові як екзистенціалу, що має різні модуси прояву в буденному, граничному та метакричному бутті людини.

Аналіз любові у буденному вимірі буття дозволяє показати її функціональну зумовленість родово-соціальними завданнями, зокрема у площині шлюбно-сімейних відносин. Дисертантка переконливо доводить, що в буденності любов часто ототожнюється зі звичкою, сумісністю або соціально схваленими ролями, втрачаючи при цьому особистісну глибину. Водночас авторка не заперечує позитивного значення цього рівня, підкреслюючи його роль у формуванні цінності сім'ї та моральних засад співжиття.

У граничному вимірі буття любов, за висновками авторки, набуває драматичних і суперечливих форм. Саме тут особливо виразно простежується ототожнення любові із закоханістю, що породжує як творчий імпульс, так і ризики психологічної та екзистенціальної деструкції. Цінним є аналіз феноменів екзистенціальної туги, самотності, логофрустрації та садо-мазохістичних зрушень, які супроводжують любовні переживання людини граничного буття. Важливо, що дисертантка не зводить ці стани до патології, а інтерпретує їх як етапи внутрішнього випробування, здатні сприяти становленню любові до себе та формуванню волі до любові як такої.

Найбільш концептуально насиченим є аналіз любові у метакричному вимірі буття. Тут любов постає як любов-цілісність, що долає об'єктивацію Іншого, егоцентризм та замкненість у собі. Авторка переконливо аргументує, що саме на цьому рівні можливе поєднання любові та свободи, діалогічності та співтворчості, еротичних і надеротичних вимірів любові. Значущим є використання концепту комунікативного андрогінізму, який дозволяє подолати жорсткі гендерні дихотомії та осмислити любов як взаємодію цілісних особистостей.

Третій розділ «Актуалізація любові в бутті сучасної людини» має виразну прикладну й світоглядну спрямованість. У ньому авторка аналізує специфіку світогляду сучасної людини, умови можливості актуалізації любові та роль різних практик – філософської арт-терапії, філософського психоаналізу, гуманістичної педагогіки – у формуванні здатності до любові. Особливої уваги заслуговує осмислення любові як чинника консолідації суспільства та розвитку цивілізаційної

суб'єктності України, що надає дослідженню актуального соціально-філософського виміру.

Таким чином, наукова новизна дисертації полягає не лише у введенні нових концептів чи уточненні існуючих положень, а передусім у цілісній філософсько-антропологічній моделі любові як потенціалу, що розгортається у бутті людини та потребує свідомої актуалізації.

Теоретична та практична значущість результатів. Зауваження і дискусійні положення Теоретична значущість дисертаційного дослідження Павленко Н. Л. полягає у суттєвому поглибленні філософсько-антропологічного осмислення феномену любові як екзистенціалу людського буття. Запропонована авторкою концептуальна модель любові як потенціалу, що має власну еволюцію у вимірах буденного, граничного та метаграничного буття, розширює методологічні можливості метаантропології та відкриває перспективи для подальших досліджень у галузі філософської антропології, філософії культури, етики та соціальної філософії.

Важливим теоретичним здобутком є також введення та концептуалізація поняття «культура любові», що дозволяє розглядати любов не лише як індивідуальний екзистенціальний досвід, а й як соціокультурний феномен, укорінений у традиціях, символах, ритуалах та світоглядних установках певної спільноти. У цьому сенсі робота має міждисциплінарний потенціал і може бути корисною для дослідників гуманітарного профілю.

Практична значущість результатів дисертації полягає у можливості використання її положень у навчальному процесі під час викладання курсів з філософської антропології, етики, філософії культури, гендерних студій, а також у межах міждисциплінарних програм з психології та педагогіки. Окремі висновки та концептуальні напрацювання можуть бути використані у практиках філософського консультування, психологічного супроводу, гуманістичної педагогіки, а також у розробці освітніх і культурних програм, спрямованих на формування діалогічної культури та світоглядної толерантності.

Водночас, висловлюючи загалом високу оцінку дисертації, офіційний опонент вважає за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні моменти, які не знижують загальної наукової цінності роботи, але можуть стати підґрунтям для подальших наукових пошуків авторки.

По-перше, у низці фрагментів дослідження спостерігається висока концентрація авторських концептів і термінів, що, з одного боку, свідчить про глибину теоретичного мислення, а з іншого – ускладнює сприйняття тексту для читача, не достатньо підготовленого до метаантропологічного дискурсу. У майбутніх публікаціях доцільним видається більш чітке розмежування власне теоретичних побудов і пояснювальних інтерпретацій.

По-друге, аналіз можливостей актуалізації любові у соціально-політичному та цивілізаційному вимірах, зокрема в контексті розвитку суб'єктності України, міг би бути посилений шляхом залучення більшої кількості конкретних сучасних прикладів або кейсів. Це дозволило б ще виразніше продемонструвати прикладний потенціал запропонованих положень.

По-третє, окремі положення, пов'язані з концептом комунікативного андрогінізму, потребують подальшого уточнення щодо його співвідношення з сучасними гендерними теоріями, аби уникнути можливих хибних інтерпретацій або спрощених прочитань цього поняття поза філософським контекстом, у якому воно використовується авторкою.

Зазначені зауваження мають дискусійний і рекомендаційний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та свідчать радше про її концептуальну насиченість і відкритість до подальшого розвитку.

Загальний висновок та відповідність дисертації встановленим вимогам

Проведений аналіз дисертаційного дослідження Павленко Надії Леонідівни «Феномен любові в бутті сучасної людини і можливості її актуалізації: гендерні й екзистенціальні виміри» дає підстави стверджувати, що представлена робота є самостійною, завершеною, концептуально цілісною кваліфікаційною науковою працею, виконаною на належному теоретико-методологічному рівні.

Наукові положення, висновки та узагальнення, сформульовані у дисертації, характеризуються новизною, аргументованістю та теоретичною виваженістю. Основні результати дослідження пройшли належну апробацію у фахових наукових виданнях та матеріалах наукових конференцій, що підтверджує їх наукову достовірність і відповідність вимогам до кваліфікаційних наукових праць.

Дисертаційна робота має не лише теоретичну, але й практичну значущість, оскільки її результати можуть бути використані в освітньому процесі, у сфері філософського та психологічного консультування, а також у розробці гуманістичних світоглядних стратегій, спрямованих на подолання відчуження, формування діалогічної культури та зміцнення соціальної солідарності.

Рецензована дисертація за рівнем актуальності, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю положень, а також науковою й практичною значущістю отриманих результатів повною мірою відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (пп. 6, 7, 8), а також «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її а її авторка – **Надія Леонідівна Павленко** заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії у галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 033 – Філософія.

Офіційний опонент:

доктор філософських наук, старший дослідник,
доцент кафедри філософії гуманітарних наук
філософського факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Віталій ТУРЕНКО

Підпис Віталія Туренка
засвідчую
Проректор з наукової роботи
Тамара Покісимова
05.02.2026